

NU'MON RAHIMJONOV HAQIDA XOTIRALARIM

Rahmatulla Barakayev,
professor

1980-yil oktyabrda Fanlar akademiyasining Til va adabiyot instituti Bolalar adabiyoti bo'limiga ishga kirganman. 4-qavatda yonma-yon xonalarda XX asr o'zbek adabiyoti va Bolalar adabiyoti bo'limlari joylashgan. Biz, bolalar adabiyoti bo'limi xodimlaridan 4 kishi: fan nomzodi Sohiba Irisxo'jaeva, laborantlar – Hasan Qayumov, Qurdoq Qahramonov, Oydin Nazirova (Hakim Nazirning qizi) va men bir xonada o'tiramiz. XX asr o'zbek adabiyoti bo'limi xodimlari biz uchun osmon, ularning deyarli barchalari taniqli olimlar. Ularning xonalariga qadam bosishga ham jur'at qilmaymiz.

XX asr o'zbek adabiyoti bo'limi ilmiy xodimlari, ayniqsa, erkaklar bilan qishloq xo'jaligi ishlariga jalb qilinganimizda nisbatan yaqinroq tanishganmiz. Nu'mon Rahimjonov bilan ham shu jarayonda tanishganman. U kishi yosh bo'lsa ham o'sha paytlardagi partkom a'zosi, yoshlarni qishloq xo'jaligi ishlariga jalb qilishda ma'muriyat tomonidan jamoatchilik tashkiloti vakili sifatida bosh-qoshlardan biri. Lekin u paytda shunchaki salom-alik bo'lganmiz, xolos. U kishining o'zidan ko'ra asarlari bilan yaqinroq tanishman.

1987-yillar o'rtalari edi. "Yulduzcha" nashriyotida muharrir bo'lib ishlaydigan To'liqin Alimov (taniqli tarjimon) menga telefon qilib: "Rahmatulla, bir tarjima kitob nashr qilinyapti. Shunga 4-5 bet hajmda so'ngso'z yozib bera olasizmi?" - deb so'rab qoldilar. Bunaqa ajoyib taklifga kim yo'q deydi?! Darrov: "Men avval asliyat bilan tanishib chiqay, keyin fikrimni aytaman" - deb javob berdim. Asliyatni olib keldim. Qarasam, taniqli rus bolalar yozuvchisi Anatoliy Aleksinning o'smirlarga mo'ljallangan bir qator qissalari ekan. Juda ta'sirchan bu qissalarni, to'g'risini aytganda, ko'zlarimdan yosh chiqib o'qidim hamda yozuvchi hayoti va ijodiga bag'ishlangan 4-5 betlik so'ngso'z yozib berdim. Kitob "Tilab olingan bola" sarlavhasida o'zbek tilida chiqdi. So'ngso'z muallifi sifatida menga ham bir nusxa kitob berishdi. Endi qissalarning o'zbek tilidagi tarjimalarini o'qiy boshladim va beixtiyor ruscha asliyati bilan qiyoslashga tushdim. Ne ko'z bilan ko'rayki, tarjimon Nu'mon Rahimjonov ekan. Ana shu kitob bahonasida Nu'mon akani nafaqat olim, balki mohir tarjimon sifatida ham kashf etdim desam, zarracha mubolag'a bo'lmaydi.

Nu'mon aka bilan yaqinroqdan tanishganimiz 90-yillar o'rtalariga to'g'ri keladi. 1994-yil mayidan meni Institut ilmiy kotibligiga tayinladilar. Nu'mon aka yangi tashkil qilingan Hozirgi adabiy jarayon bo'limining boshlig'i. Turli hisobotlar bilan u kishini tez-tez bezovta qilib turaman. U kishining kamtar, kamsuqum insonligi, o'z ishiga nihoyatda e'tiborliligi, Institut ilmiy kengashi va Ixtisoslashgan ilmiy kengash

a'zosi sifatida yig'ilishlarda o'z fikrini dadil ayta olishi va fikrida qat'iy tura olishi kabi sifatlariga, ayniqsa, shu davrlarda ko'p martalab guvoh bo'lganman.

Institut faoliyatining davlat byudjetidan ta'minlanishi tugatilib, grant tizimiga o'tilgach, muammolarga to'la davr boshlandi. Odatda, grant loyihalarimiz mas'ul davlat tashkilotlarida tasdiqlanadi. Biz so'ragan mablag'ning yarmiga yaqini beriladi. Buning ustiga, bir yilda ikki marta mamlakat Prezidenti Farmoni bilan maosh oshiriladi. Bizga yillik maosh fondi ajratilganda, yilning birinchi yarmida oshiriladigan maosh ko'zda tutiladi, yilning ikkinchi yarmida oshiriladigan maosh esa byudjetdan tashqari mablag'lar hisobidan amalga oshirilishi belgilanadi. Til va adabiyot instituti singari ijtimoiy-gumanitar institutlarda byudjetdan tashqari mablag' qaerdan bo'lsin?! Ilmiy xodimning esa bundan xabari yo'q, Prezident Farmoni chiqdimi, u oyligi oshirilishini kutadi. Barcha og'irlik Institut rahbariyatining yelkasida, u har qanday qilib bo'lsa-da, xodimlar oyligi oshirilishini ta'minlashi kerak. Yo'l bitta, dunyodan o'tganlarning o'rniga boshqa odam olinmaydi, u qadar ko'ngildagiday faoliyat ko'rsata olmayotganlarning nafaqa yoshiga yetishi intizorlik bilan kutiladi va maqtovlar bilan xayrlashiladi.

Nu'mon aka ana shu og'ir paytlarda ikki marta amaliy tadqiqot loyihasi olib, ishladi. Loyiha uch beriladigan maosh ko'pi bilan uch kishiga yetadi. Lekin mas'uliyatni nihoyatda jiddiy his qiladigan olim har ikkala ilmiy loyiha bo'yicha ham belgilangan vazifani muddatida bajarib, "Mustaqillik davri o'zbek she'riyati" va "Istiqlol va bugungi adabiyot (nasr)" degan ikkita kitobni chiqardi. Afsuski, uchinchi marta loyiha olish Nu'mon akaga nasib qilmadi.

O'sha paytda bo'limlar ham birlashib, "XX asr o'zbek adabiyoti va hozirgi adabiy jarayon" deb nomlangan. Bo'lim mudiri va loyiha rahbari Naim Karimov, Nu'mon Rahimjonov esa yetakchi ilmiy xodim. U kishi ko'pchilik qatori "Abdulla Qodiriy qomusi"ni yaratishda ishtirok etishga majbur bo'ldi. Yil oxirida dastlabki yil natijalari muhokama qilinganda loyiha rahbari, professor Naim Karimov (adashmasam, u paytda Naim aka hali akademik bo'lmagan edi) Nu'mon Rahimjonov bajargan ishlardan ko'ngli to'lmay, qattiq norozilik bilan "bu ish qomus talablariga javob bermaydi" deb turib oldi. Ana shu muhokamada Nu'mon akaning naqadar oriyatlik inson ekanligi yana bir karra namoyon bo'ldi. U kishi: "Naim aka, ehtimol, mening ishim sizning qomusingizga to'g'ri kelmas, lekin men uni alohida kitob qilib chiqaraman, shu bir yil olgan maoshimni oqlayman" dedi va shu bilan keyingi yildan ishdan bo'shab ketdi. Nazarimda, u kishi bir umr ishlagan, shu yerda fan nomzodi, fan doktori, professor bo'lgan ishxonasidan nihoyatda norozi bo'lib ketdi. Shungacha, Institutga kelsa, albatta mening xonamga kirar, ancha ko'ngildan suhbatlashib o'tirar edik. Shundan keyin esa hatto menga biror marta telefon ham qilmadi. Holbuki, men u kishining "Limonariy" tomondagi uylariga turli yaxshi

sabablar bilan, o'g'illarining to'ylariga bir necha marta borganman, xonadonlarida tuz-nasib bo'lganman. Munosabatlarimiz ham, nazarimda, ancha samimiy edi.

Nu'mon akaning kenja o'g'illari Masrur bilan Sharqshunoslik institutida bir necha yil bir kafedrada birga ishlaganmiz va aka-ukadek bo'lib qolgan edik. Nu'mon aka "hech bo'lmasa bir farzandim izimdan borib, adabiyotshunos olim bo'lsa" deb orzu qilib, Masrurga mavzular berib, uning dissertatsiya himoya qilishini ko'p yillar kutgan edilar. Yaratganga shukurki, Masrur ota orzusini amalga oshirib, falsafa doktori ham bo'ldi, otasining ruhini shod qildi.

Shu orada "pandemiya" degan bir bemaza davr kelib qoldi. Hammamiz karantinga tushib, uylarimizga qamalib qoldik. Bir-birovimizdan xabar ham ololmadik. Nu'mon akaning boshlariga ketma-ket og'ir kunlar tushib, avval turmush o'rtoqlaridan, keyin bir o'g'illaridan ajralib qoldilar. Bu yo'qotishlarga bardosh berish har kimning ham qo'lidan kelmaydi. "Bandaning boshi – Oллоhning toshi" degan hikmat bor xalqimizda. Qalbi naqadar pok bo'lsa, shu qadar nozik Nu'mon akaning qalbi bu yo'qotishlarga bardosh berolmadi. Bo'lmasa, Nu'mon aka 80 yoshga yaqinlashib qolgan bo'lsa-da, jismonan sog'lom, baquvvat inson edi. "Kosa to'lsa, paymona to'lsa, boshqa narsalarning hammasi bahona-yu sabab" deydi dono xalqimiz. Endi bizning qo'limizdan Nu'mon akaning yaxshi sifatlarini eslab, ruhlarini shod qilish va haqlariga duoi fotihalar qilish, "joyingiz jannatda bo'lsin!" deyish keladi, xolos.

Har bir kishining umrini Yaratganning o'zi belgilab bergan. Umr poyoniga yetgach, har bir odamdan qoladigan narsalar bor. Yo'qlab duo qiladigan farzandlar, nevaralar, evaralar bularning bir qirrasini. Olim odamdan qoladigan narsalar esa bulardan tashqari yaratgan kitoblari-yu, yetishtirgan shogirdlari ham. O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi, filologiya fanlari doktori, professor Nu'mon Rahimjonovdan u kishi boshlagan yo'lni davom ettiradigan yaxshi o'g'il qoldi; o'nlab yaxshi kitoblar qoldi, ular bugun oliy o'quv yurtlarining asosiy o'quv qo'llanmalari; o'nlab yaxshi shogirdlar qoldi, bugun ulardan uchtasi fan doktorlari, professorlar, o'ndan ortig'i fan nomzodlari, ularning asosiy qismi ilm olamida o'z o'rniga ega bo'lgan mutaxassislar. Ayniqsa, filologiya fanlari doktori Marhabo Qo'chqorova sadoqatli shogird sifatida domlasi tavalludining 80 yilligiga bag'ishlangan xotira-ilmiy anjuman tashkil qildi, yugurib-yelib, viloyatlardagi qanchadan qancha shogirdlarining ushbu anjumandagi ishtirokini ta'minladi va shu bilan domlasining ruhini shod qildi, men esa ushbu anjumanni olib borish baxtiga musharraf bo'lganimdan behad xursandman.